

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ. ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΑΣΧΕΣΕΩΝ

Α. Κατσίκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Από τη διερεύνηση του είδους και του βαθμού των σχέσεων μεταξύ της γεωγραφικής Επιστήμης και της Διδακτικής της Γεωγραφίας, κατ' επέκταση δε μεταξύ Γεωγραφίας και Σχολικής Γεωγραφίας, προκύπτει η διαπίστωση της ύπαρξης μιας σειράς διασχέσεων, οι οποίες, έχουν μονο- ή αμφιμονοσήμαντο χαρακτήρα.

Η προσφορά της Επιστήμης της Γεωγραφίας, τόσο σε γνωστικό όσο και σε μεθοδολογικό ή πρακτικό επίπεδο, είναι καθοριστικής σημασίας. Η Διδακτική της Γεωγραφίας ενεργώντας διαμεσολαβητικά έρχεται να μετασχηματίσει το αποτέλεσμα των ερευνητικών προσπαθειών της Γεωγραφίας σε περιεχόμενο του σχολικού αντικείμενου, να συγκροτήσει δηλ. τη διδακτέα ύλη και την εκπαιδευτική γεωγραφική μεθοδολογία και πρακτική.

Οι μέθοδοι θεώρησης των γεωγραφικών δεδομένων, που προέρχονται από τη γεωγραφική επιστήμη, επιδρούν και επηρεάζουν τη Σχολική Γεωγραφία, διαμορφώνοντας τη βαρύτητα του περιεχομένου ενός εκάστου των γεωγραφικών κλάδων που συνθέτουν, ως συνιστώσες, τη Σχολική Γεωγραφία. Στα καθήκοντα της Διδακτικής της Γεωγραφίας ανήκει η επιλογή, από το σύνολο των μεθόδων της γεωγραφικής επιστήμης, εκείνων που συνάδουν με τη Γεωγραφία ως σχολικό αντικείμενο.

Η ύπαρξη και η εφαρμογή γενικών ή ειδικών επιστημολογικών αρχών, οι οποίες στηρίζουν τη γεωγραφική έρευνα, πιστοποιούν την επιστημονική νομιμοποίηση της Διδακτικής της Γεωγραφίας, τεκμηριώνοντας τα πορίσματά της σε γνωστικό ή (και) μεθοδολογικό επίπεδο.

RÉSUMÉ

Un examen de la nature et de l'étendue des relations entre les sciences géographiques et la didactique de la géographie, et par extension entre la science géographique et la "géographie scolaire", fait apparaître une série de relations interdisciplinaires univoques ou biunivoques.

La contribution des sciences géographiques, tant au niveau cognitif qu'au niveau méthodologique et pratique, est fondamentale. La didactique de la géographie, qui joue le rôle d'intermédiaire et repose sur les résultats et les principes des sciences de l'éducation, transforme le résultat des investigations de la science géographique et un objet d'étude scolaire; en d'autres termes, elle définit la matière scolaire ainsi que les méthodes et pratiques de l'enseignement de la géographie.

Les méthodes d'étude des données géographiques, qui proviennent des sciences géographiques, influencent la géographie scolaire et déterminent ainsi le poids de chacune des disciplines enseignées en tant que composantes de la géographie scolaire. Dans le cadre des missions de la didactique, il convient de choisir, parmi l'ensemble des méthodes des sciences géographiques, celles qui concordent avec la géographie en tant que matière d'enseignement.

Pour la didactique de la géographie, l'existence mais aussi et surtout l'application de principes scientifiques généraux ou spécifiques, qui forment la base de la recherche en géographie, sont une source de légitimité scientifique dans la mesure où elles témoignent des résultats de la recherche géographique – qui concernent aussi la géographie scolaire – au niveau cognitif et méthodologique.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το αντικείμενο ενασχόλησης και το πεδίο δραστηριότητας μιας επιστήμης (επιστημονικού κλάδου), είναι συνήθως και κατά τεκμήριο, σε γενικές γραμμές προφανή ή διαφαίνονται από τον τίτλο της (του).

Εν τούτοις, σε ορισμένες περιπτώσεις, η οριοθέτηση του αντικειμένου και η παράθεση των σκοπών και των στόχων της εν λόγω επιστήμης (επιστημονικού κλάδου) μέσω ενός ακριβούς ορισμού, όπως και η αναφορά στο είδος των ενασχολήσεων και των ερευνητικών της (του) προσανατολισμών, θεωρείται εκ των πραγμάτων επιβεβλημένη.

Η αναγκαιότητα μάλιστα ενός σαφούς ορισμού και προσδιορισμού των σκοπών, των στόχων, των ενασχολήσεων και των δραστηριοτήτων ενός επιστημονικού πεδίου, είναι περισσότερο αναγκαία όταν πρόκειται για κλάδους οι οποίοι έχουν δημιουργηθεί πρόσφατα, και ίσως δεν έχουν “νομιμοποιηθεί” επιστημολογικά, είτε για κλάδους των οποίων το στάδιο εξέλιξης ταυτίζεται με εκείνο της αναζήτησης θεωρητικής και ιδεολογικής, όσον αφορά την επιστημολογική διάσταση, ταυτότητας.

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι επιστήμες οι οποίες, συνήθως, θεωρούνται ότι αποτελούν συνδυαστικούς κρίκους μεταξύ επιστημονικών χώρων διαφόρων κατηγοριών ή συνιστούν “αρθρώσεις” που συνδέουν επιστημονικές περιοχές απομακρυσμένες, όσον αφορά το αντικείμενο ενασχόλησης, μεταξύ τους (Birkenhauer 1980:14-25).

Τα χαρακτηριστικά αυτά φέρουν οι Ειδικές Διδακτικές των σχολικών αντικειμένων όπως η Διδακτική των Μαθηματικών, η Διδακτική της Γλώσσας, η Διδακτική των Φυσικών Επιστημών κλπ., οι οποίες όπως γίνεται φανερό εξ’ ορισμού και αντικειμένου “ίστανται” μεταξύ του ειδικού επιστημονικού κλάδου (Μαθηματικά, Φυσική, Ιστορία, Γεωγραφία κ.ά.) και των διαφόρων κλάδων των Επιστημών της Αγωγής (Σχολική Παιδαγωγική, Γενική Διδακτική, Ψυχολογία κτλ.).

ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Η περίπτωση την οποία θα διαπραγματευθούμε ανήκει στην παραπάνω κατηγορία. Πρόκειται για την Ειδική Διδακτική του σχολικού αντικειμένου της Γεωγραφίας ή τη Διδακτική της Γεωγραφίας, όπως είναι ευρύτερα γνωστή.

Σύμφωνα λοιπόν με τις επικρατούσες απόψεις ως *“Διδακτική της Γεωγραφίας ορίζεται ο επιστημονικός κλάδος ο οποίος ασχολείται με το σύνολο των παραγόντων που σχετίζονται, αφορούν και διαμορφώνουν τη θεσμοθετημένη διδασκαλία των γεωγραφικών δεδομένων”*.

Ο παραπάνω ορισμός σκιαγραφεί επίσης και τα «καθήκοντα» της Διδακτικής της Γεωγραφίας τα οποία συνοψίζονται στα εξής:

Η Διδακτική της Γεωγραφίας

- περιγράφει (οριοθετεί) και θεμελιώνει-αιτιολογεί το περιεχόμενο και τις αρχές της γεωγραφικής εκπαίδευσης
- περιγράφει (οριοθετεί) και θεμελιώνει το μάθημα της Γεωγραφίας
- υποστηρίζει το “διδάσκειν” και “διδάσκεσθαι” Γεωγραφία.

Οι παρατιθέμενες τρεις βασικές προτάσεις, που οριοθετούν, πολύ αδρά, τους τομείς ενασχόλησης και γενικά το αντικείμενο της Διδακτικής της Γεωγραφίας, τόσο σε θεωρητικό-επιστημολογικό, όσο και σε επίπεδο πρακτικής, δηλώνουν μια φανερή, έκδηλη σχέση μεταξύ της Διδακτικής της Γεωγραφίας, της επιστήμης με την οποία συνδέεται γνωστικά αλλά και μεθοδολογικά, δηλ. τη Γεωγραφία, και του μεγαλύτερου μέρους του φάσματος των Επιστημών της Αγωγής.

Το έκδηλο της σχέσης μεταξύ Διδακτικής της Γεωγραφίας και επιστήμης της Γεωγραφίας στηρίζεται στη διαπίστωση ότι ένα από τα κύρια καθήκοντα που εμπíπτουν στους τομείς δραστηριότητας της Διδακτικής της Γεωγραφίας αποτελεί η δημιουργία, σε πρώτη φάση και η κριτική θεώρηση και αξιολόγηση μεταγενέστερα, των προγραμμάτων της σχολικής Γεωγραφίας (Curricula). Τα τελευταία αναφέρονται και καθορίζουν τόσο το περιεχόμενο της διδακτέας ύλης όσο και μεθοδολογικές οδηγίες, διδακτικές πρακτικές και γενικότερα τους τρόπους υλοποίησης των διδακτικών και μαθησιακών στόχων καθώς και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της διδακτικής διαδικασίας.

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Η σχέση της Διδακτικής της Γεωγραφίας με το σύνολο, σχεδόν, των επιστημονικών γεωγραφικών κλάδων εκπορεύεται από το γεγονός ότι το περιεχόμενο της διδακτέας ύλης της σχολικής Γεωγραφίας αποτελεί έκφραση και αποτέλεσμα των ερευνητικών προσπαθειών της επιστήμης της Γεωγραφίας. Η τελευταία αποτελεί ουσιαστικά το θεματικό «τροφοδότη» του σχολικού αντικειμένου της Γεωγραφίας, αφού προσφέρει μέρος της συσσωρευμένης γεωγραφικής γνώσης στη σχολική Γεωγραφία. Εξυπακούεται ότι η ύλη του μαθήματος της Γεωγραφίας δεν ταυτίζεται κατά κανένα τρόπο με το σύνολο της γεωγραφικής γνώσης, μεθοδολογίας και πρακτικής. Η θέση αυτή αναφέρεται τόσο στα ποιοτικά όσο και, κατά κύριο λόγο, στα ποσοτικά χαρακτηριστικά των ερευνητικών αποτελεσμάτων της γεωγραφικής επιστήμης.

Αποστολή, επομένως, της Διδακτικής της Γεωγραφίας στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι να καθορίσει τις προδιαγραφές που θα αποτελέσουν τα κριτήρια επιλογής της γεωγραφικής ύλης και η συγκρότηση από αυτήν του περιεχομένου του μαθήματος της σχολικής Γεωγραφίας.

Τα βασικότερα κριτήρια συγκρότησης της σχολικής γεωγραφικής ύλης απορρέουν από – και συνδυάζονται με – το ευρύτερο πλέγμα των σκοπών και των στόχων της επιθυμητής γεωγραφικής εκπαίδευσης στα πλαίσια του σχολικού συστήματος μιας συγκεκριμένης χώρας.

Τα κριτήρια και οι παράμετροι διαμόρφωσης της σχολικής Γεωγραφίας χαρακτηρίζονται από πολλαπλότητα και συνδέονται τόσο με παιδαγωγικούς όσο και με καθαρά γεωγραφικούς ή ακόμη και κοινωνικούς παράγοντες. Ο Robinson θέτει σχετικά ως βασικά κριτήρια επιλογής του θεματολογίου της σχολικής Γεωγραφίας τα παρακάτω:

- α) τη συμβολή ενός διδακτικού αντικειμένου στην κατανόηση του κόσμου
- β) τη λειτουργία του στην αντιμετώπιση μιας ειδικής κατάστασης του ιδιωτικού ή δημόσιου βίου
- γ) τη σημασία του για την εμπέδωση γεωγραφικών εννοιών ή θεμάτων ανωτέρου επιπέδου (Robinson 1969: 47).

Κατά τον Klafki βαρύνουσα σημασία για την τεκμηρίωση των επιλογών του περιεχομένου μάθησης έχουν (μεταξύ των άλλων) τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- α) αντιπροσωπευτικότητα - παραδειγματική σημασία
- β) σημασία για το παρόν και το μέλλον
- γ) εφαρμογή σε συγκεκριμένες περιπτώσεις
- δ) συμβολή στην απόκτηση γενικών πολιτισμικών γνώσεων, αξιών και στάσεων (Klafki 1969: 15-20, 1985: 213-215).

Στο σχολικό χώρο το περιεχόμενο διδασκαλίας του μαθήματος της Γεωγραφίας και οι σκοποί του καθορίζονται από την Πολιτεία και συγκεκριμενοποιούνται στα Αναλυτικά Προγράμματα και στις οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας.

Σε σχέση με τα παραπάνω, ειδικότερα όσον αφορά το πλαίσιο των διασυνδέσεων της επιστήμης της Γεωγραφίας και της σχολικής Γεωγραφίας, είναι προφανές ότι σκοπός της Διδακτικής της Γεωγραφίας είναι να επιλέξει τους τομείς (τα πεδία δραστηριότητας) της επιστήμης της Γεωγραφίας που μπορούν όχι μόνο να συνδεθούν με τη σχολική Γεωγραφία αλλά να συμβάλουν στην υλοποίηση των στόχων της ως σχολικού αντικειμένου, προσφέροντας γνώση, μεθοδολογία και τεχνικές.

Τρεις τομείς δραστηριοτήτων χαρακτηρίζουν την επιστήμη της Γεωγραφίας:

- η εξέταση της Γης από φυσικογεωγραφική και οικογεωγραφική άποψη
- η θεώρηση, ανάλυση και ερμηνεία της σύνθεσης του γεωγραφικού χώρου σε σχέση με την επίδραση τεχνικών-οικονομικών-πολιτικών-κοινωνικών και λοιπών, ανθρωπογενούς προέλευσης, παραγόντων.
- η μελέτη ειδικών εμφανίσεων και φαινομένων συγκεκριμένων περιοχών, στα πλαίσια βέβαια της γενικότερης θεώρησης ότι το μερικό αποτελεί τμήμα του όλου.

Τα πορίσματα των ερευνητικών δραστηριοτήτων της επιστήμης της Γεωγραφίας στους τρεις παραπάνω τομείς δεν μπορούν παρά να ενδιαφέρουν και τη σχολική Γεωγραφία και κυρίως «εκείνα που αποδεικνύουν τη στενή σχέση μεταξύ όλων των στοιχείων (φυσικών-ανθρωποπολιτισμικών) τα οποία συνθέτουν την εικόνα της Γης και αλληλεπιδρούν, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση και στην εξέλιξή της» (Leser 1980: 68).

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα σκοπός του μαθήματος της Γεωγραφίας στο Δημοτικό σχολείο είναι:

α) να γνωρίσουν οι μαθητές, στο επίπεδο που η ηλικία τους το επιτρέπει, το άμεσο και ευρύτερο περιβάλλον από γεωφυσική άποψη και ως χώρο δραστηριότητας του ανθρώπου και να κατανοήσουν την αλληλεξάρτηση που υπάρχει ανάμεσα στο γεωφυσικό περιβάλλον και στον άνθρωπο, καθώς και ανάμεσα στις ανθρώπινες ομάδες σε παγκόσμια κλίμακα

β) να συνειδητοποιήσουν ότι στην εποχή μας τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα είναι κοινά και ότι μπορούν να λυθούν με τη συλλογική προσπάθεια, τη συνεργασία και την αλληλεγγύη των λαών

γ) να καλλιεργήσουν την αγάπη προς την πατρίδα τους και να αποκτήσουν θετική στάση απέναντι στις πανανθρώπινες αξίες και τους άλλους λαούς

δ) να αποκτήσουν θετικές στάσεις απέναντι στο μάθημα, όπως η ερευνητική διάθεση, η επίμονη αναζήτηση πληροφοριών, η αντικειμενική τεκμηρίωση κτλ.

ε) να αναπτύξουν και να καλλιεργήσουν ικανότητες και δεξιότητες που είναι σύμφυτες με τη φύση του μαθήματος και αποτελούν ταυτόχρονα και διαδικασίες μάθησης (ΦΕΚ 7/9/1/1989).

Για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο) σκοπός του μαθήματος της Γεωγραφίας είναι: α) να περιγραφεί η Γη ως γεωφυσικός χώρος και κατοικία του ανθρώπου, να τονιστεί η αλληλεπίδραση ανθρώπων και περιβάλλοντος, να υπογραμμιστεί η σημασία της επικοινωνίας και της αμοιβαίας κατανόησης των λαών, να αναλυθούν τα αίτια της μετακίνησής τους και να επεκταθεί η οικονομική δραστηριότητα του ανθρώπου

β) ειδικότερα να γνωρίσουν οι μαθητές τις πηγές του πλούτου, την οικονομική δραστηριότητα της πατρίδας μας, καθώς και τη θέση της στον ευρωπαϊκό και παγκόσμιο χώρο από πολιτιστική και οικονομική άποψη

γ) να περιγραφούν και να ερμηνευτούν χαρακτηριστικά γεωλογικά φαινόμενα.

Η συσχέτιση μεταξύ Διδακτικής της Γεωγραφίας, της επιστήμης της Γεωγραφίας και της σχολικής Γεωγραφίας, γίνεται περισσότερο εμφανής εάν ανατρέξουμε στις ειδικές οδηγίες διδασκαλίας του μαθήματος όπου αναφέρεται: *“Θεμέλια της διδασκαλίας του μαθήματος αποτελούν η Φυσική Γεωγραφία και οι μέθοδοι και τεχνικές με τις οποίες περιγράφονται, αναλύονται, συστηματοποιούνται και απεικονίζονται τα γεωγραφικά δεδομένα. Γνώσεις δηλ. απαραίτητες για να γνωρίσει ο μαθητής το χώρο, να συλλάβει τη συνέχειά του και να μπορεί να τοποθετεί σ’ αυτόν τις διάφορες ανθρώπινες δραστηριότητες”*.

Εξ’ αρχής γίνεται αντιληπτή η στενή σχέση μεταξύ Γεωγραφίας και σχολικής Γεωγραφίας από τη βαρύτητα που δίνεται στον ένα από τους βασικούς κλάδους της επιστήμης της Γεωγραφίας, δηλ. τη Φυσική Γεωγραφία, εφόσον τα αντικείμενά της αποτελούν το υπόβαθρο στο οποίο θα οικοδομηθεί η διδασκαλία της Γεωγραφίας.

Ανάλογα συμπεράσματα από τη στενή σχέση σχολικής Γεωγραφίας και του δεύτερου μεγάλου κλάδου της επιστήμης της Γεωγραφίας την Ανθρωπογεωγραφία συνάγονται εάν συγκρίνει κανείς τα πεδία των ερευνητικών δραστηριοτήτων της παραπάνω ειδικότητας και τις διδακτικές οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας: *“Βάση του μαθήματος της Γεωγραφίας αποτελούν: η κατανομή και η οργάνωση στο χώρο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και χαρακτηριστικών, κατά περιοχές και σε παγκόσμια κλίμακα, η κατανόηση των αλληλεξαρτήσεων και των αλληλεπιδράσεων γεωφυσικών και κοινωνικών παραγόντων (Ανθρωπογεωγραφία) και η εισαγωγή των μαθητών σε αντίστοιχους τρόπους σκέψης, σε μεθόδους και σε τεχνικές”*.

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΕΘΟΔΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

Το δεύτερο στοιχείο που ενισχύει τις σχέσεις μεταξύ της Διδακτικής της Γεωγραφίας και της επιστήμης της Γεωγραφίας αποτελεί η υιοθέτηση και εφαρμογή από μέρους της σχολικής Γεωγραφίας μεθόδων και πρακτικών που προέρχονται, κατά κύριο λόγο, από το χώρο των ερευνητικών δραστηριοτήτων της επιστήμης της Γεωγραφίας. Οι μεθοδολογικές αρχές και οι πρακτικές που ακολουθεί και η σχολική Γεωγραφία προέρχονται από τους βασικούς κλάδους του συστήματος της γεωγραφικής επιστήμης, δηλ. τη Φυσική Γεωγραφία και την Ανθρωπογεωγραφία.

Η Διδακτική της Γεωγραφίας, όπως και στην περίπτωση του περιεχομένου της προς διερεύνηση ύλης, θα επιλέξει εκείνες οι οποίες θα συμβάλουν στην πληρέστερη κατανόηση, στην εμπέδωση της υψής και του περιεχομένου της γεωγραφικής ενότητας, καθώς επίσης και στην ανάδειξη των δεξιοτήτων των μαθητών που είναι συνυφασμένες με τη φύση του μαθήματος.

Η παρατήρηση των στοιχείων του γεωγραφικού χώρου, η αναγνώριση του τύπου των γεωμορφών, η συσχέτιση και ερμηνεία, σύμφωνα με τις αρχές της αιτιοκρατίας, των αποτελεσμάτων της επίδρασης

των ενδογενών και εξωγενών παραγόντων στη διαμόρφωση του αναγλύφου της Γης, η διαπίστωση και μελέτη των σχέσεων-αλληλεπιδράσεων μεταξύ ανθρώπου-γεωγραφικού χώρου, η ανάγνωση και ερμηνεία των γεωγραφικών χαρτών καθώς και η ερμηνεία διαγραμμάτων, αποτελούν ένα, μικρό μόνο, τμήμα της υιοθετημένης από τη σχολική Γεωγραφία μεθοδολογίας και πρακτικής, που έχει προέλευση και αφετηρία τη γεωγραφική επιστήμη.

Όλες οι παραπάνω δραστηριότητες συνιστούν έκφραση της προσπάθειας, η οποία αποτελεί μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας, και η οποία έχει ως στόχο την ανάδειξη και προαγωγή των γεωγραφικών δεξιοτήτων των μαθητών.

Το πνεύμα αυτό εκφράζεται και μέσα από τις οδηγίες προς τους εκπαιδευτικούς για τις προϋποθέσεις επιτυχίας του μαθήματος:

«Βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία του μαθήματος αποτελούν τόσο η ικανότητα του μαθητή να χρησιμοποιεί το χάρτη ως πηγή πληροφόρησης και ως μέσο εργασίας, όσο και η δυνατότητά του να κατανοεί και να χρησιμοποιεί διάφορες τεχνικές επεξεργασίας και παρουσίασης των γεωγραφικών δεδομένων».

Τονίζεται μάλιστα ιδιαίτερα ότι οι μέθοδοι και οι τεχνικές αυτές αποτελούν *“αντικείμενο μάθησης και αναπόσπαστο μέρος της διδασκαλίας”* και δεν πρέπει ο διδάσκων να περιορίζεται σε απλή αναφορά και επίδειξη.

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΑΝΑΝΕΩΣΗΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

Καθήκον της Διδακτικής της Γεωγραφίας δεν αποτελεί μόνον η δημιουργία του περιεχομένου των αναλυτικών προγραμμάτων αλλά και η συνεχής ανανέωσή τους, έτσι ώστε η διδακτέα ύλη να διαθέτει το στοιχείο της επικαιρότητας. Η μεταβλητή αυτή της ανανέωσης, όσον αφορά το περιεχόμενο αλλά και τις μεθόδους, αποτελεί επιβεβλημένη ανάγκη για το μάθημα της Γεωγραφίας και απαιτεί συνεργασία της Ειδικής Διδακτικής της Γεωγραφίας με την επιστήμη της Γεωγραφίας. Η αναγκαιότητα ανανέωσης είναι επιβεβλημένη, δεδομένου ότι πολλές φορές οι αλλαγές, κυρίως όσον αφορά ανθρωπογεωγραφικά δεδομένα, πληροφορίες και καταστάσεις, είναι συνεχείς. Η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ Διδακτικής της Γεωγραφίας και επιστήμης της Γεωγραφίας, που αντανακλάται βέβαια στη σχολική Γεωγραφία, οδηγεί τους μαθητές σε δικαιολογημένες απορίες και παρανοήσεις, όσον αφορά στην εγκυρότητα της παρεχόμενης γεωγραφικής γνώσης σε σχολικό επίπεδο και σε διαπιστώσεις σε βάρος της Διδακτικής της Γεωγραφίας, ως επιστημονικού κλάδου.

Θα πρέπει να γίνει σαφές ότι, παρά τη στενή συνάφεια μεταξύ επιστήμης της Γεωγραφίας και σχολικής Γεωγραφίας, οι δύο χώροι δεν ταυτίζονται. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει κανείς πολύ εύκολα εάν οριοθετήσει, κατ’ αρχήν, το πεδίο εφαρμογής και υλοποίησης των στόχων ενός εκάστου τομέα.

Η επιστήμη της Γεωγραφίας, όπως και οι άλλοι επιστημονικοί κλάδοι, παράγει γνώση, μεθοδολογία και τεχνική μέσα από ερευνητικές δραστηριότητες. Μέρος της γνώσης αυτής, πολλές φορές και της μεθοδολογίας και των τεχνικών, διοχετεύεται κατάλληλα διαμορφωμένη-μετασχηματισμένη στο σχολικό χώρο και συμβάλλει, ως σχολική Γεωγραφία, στην υλοποίηση συγκεκριμένων σχολικών-παιδαγωγικών-διδακτικών στόχων, προάγοντας τη μάθηση.

Ο Klafki αναφερόμενος στις σχέσεις σχολικού αντικείμενου και επιστημονικού κλάδου γράφει σχετικά: *«τα μαθήματα (σχολικά αντικείμενα) δεν αποτελούν κατά κανένα τρόπο μικρογραφίες των αντίστοιχων επιστημονικών κλάδων. Κάθε επιστημονικός κλάδος ασχολείται ερευνητικά με τη μελέτη ειδικών θεμάτων ή την επίλυσή τους και χρησιμοποιεί ειδική μεθοδολογία... Τα σχολικά αντικείμενα συμβάλλουν, το καθένα με το δικό του τρόπο, στη γενική παιδεία των μαθητών και το περιεχόμενό τους πρέπει να διαμορφωθεί ανάλογα για να αποτελέσει διδακτέα ύλη του σχολικού προγράμματος»* (Klafki 1961:129).

Εξάλλου ένας ολόκληρος κύκλος από τομείς που αποτελούν το επίκεντρο δραστηριοτήτων της επιστήμης της Γεωγραφίας δεν «ενδιαφέρει», λόγω της συνήθως πολύ εξειδικευμένης μορφής τους, καθόλου τη σχολική Γεωγραφία. Αντικείμενα αυτών των θεματικών κύκλων αποτελούν π.χ. η δημιουργία θεωρητικών μοντέλων για τη γενίκευση γεωγραφικών φαινομένων ή η προώθηση τεχνικών σε πρακτικό επίπεδο για την απόδοση των χωρικών φαινομένων (π.χ. ψηφιακοί χάρτες).

Γενικά η ειδοποιός διαφορά μεταξύ επιστήμης της Γεωγραφίας και σχολικής Γεωγραφίας συνίσταται στη διαφορετική προβληματική που υφίσταται μεταξύ τους, κυρίως όσον αφορά τους στόχους, έρευνα από τη μία πλευρά - προαγωγή της μάθησης από την άλλη. Στον τομέα αυτό αναδεικνύεται καθοριστικός ο ρόλος της Διδακτικής της Γεωγραφίας, η οποία αποτελεί τομή και συντελεί

συγχρόνως στη σύνδεση των δύο χώρων, της επιστήμης της Γεωγραφίας και της σχολικής Γεωγραφίας.

ΜΟΝΟΣΗΜΑΝΤΕΣ ΚΑΙ ΑΜΦΙΜΟΝΟΣΗΜΑΝΤΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Συμπερασματικά, εξετάζοντας το ποιόν των σχέσεων μεταξύ της Διδακτικής της Γεωγραφίας και της επιστήμης της Γεωγραφίας, διαπιστώνεται ότι αυτές εμφανίζουν διττό χαρακτήρα: αφενός μονοσήμαντης και αφετέρου αμφιμονοσήμαντης επίδρασης.

Η πρώτη κατηγορία σχέσεων συνδέεται με τη διαπίστωση ότι η Διδακτική της Γεωγραφίας λειτουργεί ως "φίλτρο" μέσω του οποίου διοχετεύεται από την επιστήμη της Γεωγραφίας στη σχολική Γεωγραφία η "μετασχηματισμένη" γεωγραφική γνώση, μεθοδολογία και πρακτική που συνάδει με τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης μορφής γεωγραφικής εκπαίδευσης και συγχρόνως συμβάλλει στην υλοποίηση των στόχων της.

Η δεύτερη παραπέμπει στο επίπεδο της παρεχόμενης γεωγραφικής εκπαίδευσης και γενικότερα γεωγραφικής παιδείας, που αντανακλά με τη σειρά του θετικά ή αρνητικά στη διαμόρφωση της γεωγραφικής επιστήμης ενός τόπου (χώρας) (T. Schreiber 1981:16).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, συγκρίνοντας τους ερευνητικούς σκοπούς και το επιστημονικό αντικείμενο της Γεωγραφίας με τους στόχους και το περιεχόμενο της σχολικής Γεωγραφίας, διαπιστώνεται μια στενή συνάφεια μεταξύ των δύο τομέων. Η σχέση αυτή, η οποία αναδεικνύεται κυρίως μέσα από το περιεχόμενο της σχολικής Γεωγραφίας και την εφαρμογή κατά τη διδασκαλία μεθόδων και τεχνικών της επιστήμης της Γεωγραφίας, αποκτά υπόσταση, συγκεκριμενοποιείται και εκφράζεται μέσα από τα επιστημονικά τεκμηριωμένα πορίσματα της Διδακτικής της Γεωγραφίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BAUER, L. (1980): *Einführung in die Didaktik der Geographie*. Darmstadt.
- BIRKENHAUER, J. (1973): Theoretische Grundlagen einer Fachdidaktik der Geographie. In: *Geographie und ihre Didaktik*, σελ. 4-5.
- BIRKENHAUER, J. (1980): Stellung der Fachdidaktik zwischen Erziehungswissenschaft und Fachwissenschaft. In: Kreuzer, G. (Hrsg. 1980): *Didaktik des Geographieunterrichts*, Hannover σελ. 13-22.
- BIRKENHAUER, J. (1981): Grundfragen einer Theorie der Fachdidaktik Geographie. In: Sperling, W. (Hrsg. 1981): *Theorie und Geschichte des geographischen Unterrichts*, Braunschweig, σελ. 47-60.
- BOESCH, H. (1977): *Weltwirtschaftsgeographie*. Braunschweig.
- DIERCKE (1987): *Wörterbuch der allgemeinen Geographie*. Westermann, Braunschweig.
- EBINGER, H. (1976): *Einführung in die Didaktik der Geographie*. Freiburg.
- GLÖCKEL, H. (1976): Begriff und Aufgabe der Fachdidaktik. In: *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, σελ. 146-157.
- HAGGETT, P. (1983): *Geographie. Eine moderne Synthese*. New York.
- HANTSCH, R. (1986): Fachmethodologische Prinzipien. In: H. Köck: *Handbuch des Geographieunterrichts*, Bd.1. Aulis, Köln.
- HAUBRICH, H. κ.ά. (1993): *Didaktik der Geographie Konkret*. Oldenbourg. München.
- KΑΤΣΙΚΗΣ, Α. (1991): Η διδασκαλία της Μελέτης του Περιβάλλοντος και της Γεωγραφίας στο Δημοτικό Σχολείο. Στο: *Επιστημονική Επετηρίδα του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε., Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, σελ. 157-211.
- KΑΤΣΙΚΗΣ, Α. (1992): Διδακτική της Γεωγραφίας. Προσέγγιση στη θεωρητική και μεθοδολογική της διάσταση. Στο: *Επιστημονική Επετηρίδα του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ. Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, σελ. 177-214.
- KΑΤΣΙΚΗΣ, Α. (1997): Γεωγραφική Επιστήμη και Διδακτική της Γεωγραφίας. Το πλαίσιο διασχέσεων στη θεώρηση των γεωγραφικών δεδομένων. Στο: *Επιστημονική Επετηρίδα του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, σελ. 171-203.
- KELLERSON, H. (1971): Didaktische Kriterien für die Auswahl erdkundlicher Lehrstoffe. *Deutsche Schule* 63, σελ. 749-757.
- KLAFKI, W. (1961): *Die didaktischen Prinzipien des Elementaren, Fundamentaln und Exemplarischen. Handbuch für die Lehrer II*. Gütersloh.
- KLAFKI, W. (1985): *Neue Studien zur Bildungstheorie und Didaktik*. Beltz, Weinheim.

- KÖCK, H. (1986): Die Geographiedidaktik als Wissenschaft - eine Skizze ihres methodologischen Grundrisses. In: *Geographie und ihre Didaktik*, 3 / 86, σελ. 113-133.
- KÖCK, H. (1991) : *Didaktik der Geographie. Methodologie*. Oldenbourg, München.
- KREUZER, G. (Hrsg.) (1980): *Didaktik des Geographieunterrichts*. Hannover.
- LESER, H. (1980): *Geographie*. Braunschweig.
- ROBINSON, S.B. (1969): *Bildungsreform als Revision des Curriculum*. Neuwied.
- SCHREIBER, T. (1981): *Geographie, Kompendium Didaktik*. Ehrenwirth, München.
- SEIFFERT, H. (¹⁰1983): *Einführung in die Wissenschaftstheorie*, Bd. 1-3. München.
- WHEELER, K. (1971): Geography. In: R. C. Whitfield (ed.) *Disciplines of the Curriculum*. Mc Graw - Hill. London.
- WIRTH, E. (1979): *Theoretische Geographie*. Stuttgart.